

DORKWERD en WIERUM.
N.H. KERK TE DORKWERD.

Dorkwerd ligt $5\frac{1}{2}$ KM van Groningen aan den linker oever van het Reitdiep. Het is een zeer oud wierdedorpje. De kerk en de pastorie staan nog op een groote wierde terwijl de beide wierden aan weerskanten van de kerk zijn afgegraven. Naast de kerk en de pastorie telt men in de kom van Dorkwerd slechts een achttal huizen vier aan den zoogenaamden Zijlvesteweg die over het gehuchtje Kleiwerd naar den Frieschen Straatweg gaat en twee aan den Hoogeweg die naar het voormalig dorpje Wierum leidt en twee aan het Oude Kerkepad dat in oostelijke richting naar het Reitdiep voert waar tot het vorige jaar zich een voetzweer bevond. De Overzetterij een klein boerderijtje aan de overzijde van het Reitdiep. Vandaar zette dit kerkpad zich voort naar Hunzeroord het in eenigszins vreemden stijl gebouwde huis in de paddepoel De Kerkvoogden van Dorkwerd verkochten deze overzetterij waarbij $3\frac{1}{2}$ h.a. land behoorde, aan de provincie. Deze kocht het met het oog op de nieuwe kanaalwerken. Dorkwerd is een van de kleinste Hervormde gemeenten in ons land, die zelf een predikant hebben. De gemeente telt een kleine 30 lidmaten. Hoe klein Dorkwerd dan ook mag wezen, er heerscht een opgewekt vereenigingsleven. Men heeft er een muziek- en een zanggezelschap, waarvan de heer Nienhuis muzikleeraar hier ter stede, directeur is. Verder bestaat er een meisjes- en een jongensvereeniging. Voor deze verschillende vereenigingen lieten de Kerkvoogden in 1923 een aardig gebouwtje achter de pastorie bouwen, waar de vergaderingen worden gehouden. De uitvoeringen worden des winters gehouden en wel in de kerk. Zoo'n feest te Dorkwerd begint 'savonds om 6 uur en eindigt tegen 4 uur in de morgen. In den goeien ouden tijd dat onze studenten nog rijtoertjes deden stond Dorkwerd ook steeds op het programma. Men reed dan vrolijk naar het vredig dorpje, om in het cafe Onder de Linden kaas te snijden. Eigenaardig, dit cafe „Onder de Linden„ bezit de grootste doorrit van ons land. Of dit in verband staat met de kaasnijderij onzer Studenten durven we niet beslissen. Als parochie wordt Dorkwerd vermeld in een 15 de eeuwsch decanaatsregister. Reeds vroeg was Dorkwerd kerkelijk gecombineerd met Wierum, vroeger een dorp thans een gehucht aan het Reitdiep. Wierum was het hoofddorp van de combinatie. Hier stond de pastorie, hier woonde dus de predikant. De eerste, die men als predikant dezer combinatie vermeld vindt, is Marcus Marsmannus, die er in 1612 kwam en in 1623 naar Adorp vertrok. In 1623 bezat Wierum alleen een predikant n.l. Georgius Vechnerus, die in 1654 echter ook weer Dorkwerd bediende. De combinatie schijnt dus van 1623-1654 verbroken te zijn geweest. *(1) De parochie Wierum bestond reeds voor 1378. Het ius patronatus of het collatierecht van Wierum behoorde oorspronkelijk aan de ABDIJ ADUARD en kwam in 1520 aan het geslacht GAICKINGA. Dit is een bijzondere geschiedenis geweest, waarop we straks terugkomen. Wierum werd door het Reitdiep in twee deelen verdeeld: Wierum ten oosten en Wierum ten westen van het Reitdiep. Het eerste heette gewoonlijk kortweg WIERUM het tweede waar een schouw lag waarmee men het diep kon passeeren heette WIERUMERSCHOUW. Het gehuchtje wordt nog algemeen Wierumerschouw genoemd, ofschoon de schouw of pont reeds lang plaats gemaakt heeft voor een draaibrug. De kerk te Wierum was een oud gebouw zonder toren. De klok hing in een eenvoudigen klokkestoel op het kerkhof. De kerk werd in 1829 afgebroken, terwijl te Dorkwerd een nieuwe pastorie werd gebouwd. Het hoog gelegen kerkhof te Wierum is nog aanwezig en wordt als zoodanig nog gebruikt. Ook een gedeelte van de pastorie bestaat er nog. Tot het kerspel Wierum behoorden mede de Hooge Paddepoel en ten westen van het Reitdiep de Gaickingadijk, het Nieland, waaronder het Aduarder voorwerk mede begrepen was.

WAS.

*(1) Vermoedelijk door bouwvalligheid van de kerk te Dorkwerd deze in 1648 hersteld of gedeeltelijk herbouwd. Zo dat de mensen van Dorkwerd misschien wel kerkten te Wierum.

loen in 1829 Wierum als parochie werd opgeheven,*⁽²⁾ kwamen de ingezetenen aan de rechteroever van het Reitdiep kerkelijk onder Adorp. Terwijl de bewoners van de linkeroever bij Dorkwerd kwamen. Op het kerkhof te Wierum vindt men nog enkele oude grafzerken. De oudste dateert van 1679 Men leest er op JOB 19 vers 21:22:23:24:25:26. Een tweede zerk ligt op het graf van Ds Rudolphus Sinningge, die ruim 33 jaaren 'tEvangelium des Vredes in de gemeentens van Wierum en Dorkwerd verkondigd had. Hij overleed in 1781. Ten tijde van het-predikantschap van Ds Sinningge ontving de gemeente van Wierum en Dorkwerd twee zilveren Avondmaalschotels, waarvan de inscriptie luidt: Rudolphus Sinninghe als predikant, Wolter Hinderiks als Ouderling en Jan Henderiks als Diacon van Dorqwert Ao 1764 De gemeente van Wierum en van Dorkwerd bezitten bovendien ieder een zilveren Avondsmaal beker waarop staat gegraveerd: UIT LIEFDEGIFTEN DER HERVORMDE GEMEENTE TE DORKWERD 1813 en voor Wierum UIT LIEFDEGIFTEN DER HERVORMDE GEMEENTE WIERUM 1813. Een derde zerk te Wierum dateert van 1799 en ligt op het graf van Itje Joosten Jans. echtgenoot van Egbert Tomas te Wierum Ze heeft dit grafvers: Gods goedheid schonk dit waardig pand,
'tBezit heeft mij vermaakt, zijn wijsheid
eischt het weder. Dus geeft en neemt dezelfde
hand. 'tIs billijk dat ik zwijg en mij voor
Hem verneder.

De Echtgenoot.

De kerk te Dorkwerd die in 1875 bepleisterd werd, bezat oorsponkelijk geen toren. De klok hing in een klokkestoel op het kerkhof. Die klok was reeds zeer oud. Zewerd in 1466 gegoten door den bekende gieter Henricus Kokenbakker, die ook de prachtige klokken van Oostum en Zandweer goot*⁽³⁾ Toen de kerk te Wierum in 1829 verdween, werd de klok daar uit de stoel genomen, op een slee geladen en over het ijs naar Dorkwerd vervoerd De Dorkwerders hebben toen zeer waarschijnlijk hun mooie Mariaklok verkocht, daar ze het wel met die van Wierum konden doen ..Althans de klok die op het ogenblik in de toren te Dorkwerd hangt is die van Wierum. Ze werd in 1682 door Gerhard Schimmel voor Jacob Vermaten gegoten. De toren werd gebouwd in 1869. Boven de deur vindt men een zerkje, waarop gebeiteld: Gebouwd 1869 toen Kerkvoogden waren H. van Weerden. J. Albers. P. K. Wouda.

Toen hij gereed was waren de Dorkwerders zeer blij met den toren maar men vond over het algemeen de spits te kort...

De collatie van Dorkwerd en Wierum behoorde in 'tbegin der vorige eeuw aan het geslacht Trip te Groningen, doch is-zoo lezen we bij een kroniekschijver in 1825 door de Kerkvoogden, als een schuldvordering ten laste van den collator Jozeph Trip door de gemeente overgenomen en het beroep wordt nu door de manslidmaten uitgebragt- We zouden nog even terug komen op het collatierecht van Wierum. Ongeveer een kwartier ten Noord-Westen van Dorkwerd aan de oude GAYCKINGA DIJK, thans een grintweg, stond eenmaal de BORGder familie GAYCKINGA. Ze was het stamhuis van het adellijk geslacht Gayckinga Hoveling to Gayckingadyk. De Gayckinga's (d.w.z. behorende tot het geslacht van Gaycko) behoorden tot een der oudste Ommelander hoofdelingengeslachten. Frederik Gayckinga werd in 1339 Abt van de Bernardijner ABDIJ te ADUARD. Hij liet verschillende kerken en kapellen bouwen, terwijl hij te SINT ANNEN bij Ten Boer het klooster KLEIN ADUARD stichtte. Hij was een machtig heer, bezat vele bezittingen. Deze had hij zich soms ten koste van zijn broers weten te verwerven. Later sloot hij-misschien wel uit berouw- een vriendschapscontract met z'n familie. In dit contract komen enkele bepalingen voor, die het heil van ziel en lichaam der Gayckinga's beoogen. In de vergaderzaal der kloosterlingen te Aduard zou ten eeuwigen dage jaarlijks een mis worden gelezen voor de Gayckinga's. Wilde iemand van dit geslacht geestelijke worden

WORDEN

*⁽²⁾ Bij s'KONINGs hoogst deszelve's besluit van den 12 Mei 1828, no.1 de combinatie der Hervormde gemeente Dorkwerd en Wierum beeindigt.

*⁽³⁾ In 1749 werd er een nieuwe klok gegoten te Groningen met als opschrift: FUDIT BORCHARD. GRONINGA. JOSEPH TRIP COLLATOR 1749. deze is verwijderd in December 1829.

'tKlooster was verplicht hiervoor te zorgen. kwam eenig lid der familie tot armoede dan was deAbdij daar om hem of haar levenslang te onderhouden. Op den avond voor Sint Maarten diende het klooster de Gayckinga's te schenken; een witte swaen en een rapuin en een kanne wijns Een gebraden zwaan was toentertijd een der hoofdgerechten op feestmaaltijden. Bovendien moesten ieder jaar op den gedenkdag van BERNARD VAN CLAIRVAUX, stichter der kloosterorder, waartoe Aduard behoorde, de Gayckinga's ter feestmaaltijd in 'tklooster genoodigd worden. Op St. Bernardusdag (20Aug.) van 1520 zou weer het jaarlijksche feestmaal te Aduard plaats hebben. De gebruikelijke en voorgeschreven uitnoodiging werd door den Abt gezonden aan jonker Frederik Gayckinga die "het principale huis, dat em ter scheijdinge gevallen was" dat is het Gayckingahuis bij Dorkwerd, bewoonde. De beide broers van Frederik, nl. Hendrik en Johan Gayckinga, die op de borg JELLEMA bij Zuidhorn resideeren, werden echter niet uitgenoodigd. Ook zij hadden daarop natuurlijk recht. Hendrik Gayckinga een onversaegde coene man, toog op den 20 Aug. (1520) toch naar Aduard, vergezeld door z'n broer Johan. Beiden zetten zich aan den feestdisch in de eetzaal van het klooster. Om kort te gaan - we bespraken vroeger reeds uitvoerig deze historie - op dien feestdag kwam het tusschen de Gayckinga's en de kloosterlingen tot een twist, die helaas zoo hoog liep, dat de beide broers Hendrik en Frederik gedood werden. Dit droevige voorval bracht natuurlijk veel beroering in Stad en Lande en ver daar buiten! In September van hetzelfde jaar werd een scheidsgerecht ingesteld tusschen de Abdij en de familie Gayckinga. Dit scheidsgerecht nam een beide partijen bevredigende beslissing, die door een notaris in een zoenbrief werd vastgelegd. Deze zoenbrief is nog aanwezig. De Abdij stond aan Johan Gayckinga en z'n erven af het collatierecht in de kerspelerkerken van Zuidhorn, terwijl de erfgenamen van Frederik Gayckinga dezelfde rechten ontvingen ten opzichte van de kerk te WIERUM. Het collatierecht van Zuidhorn berustte tot op onzen tijd nog bij de erfgenamen en rechtsopvolgers der Gayckinga's, bij de familie Clant Bindervoet. Verder moest de Abdij in de kerken te Wierum en Zuidhorn een eeuwige vicarie van dertig gouden Rijsche guldens stichten, welke priesters "to ewighen dagen trouweliken sollen bidden in allen heren, missen, ghebeden ende godes diensten voir salighe Hendrik en Frederik Gayckinga, de God ghenade" Ook moest de Abdij de steenen en pannen leveren - de Abdij bezat zelf een tichelwerk - noodig voor den bouw der twee vicariehuizen. De keuze der vicaris te Wierum kwam ten eeuwigen dage bij den eigenaar van de borg op de Gayckingadijk. Na de Hervorming verdwenen de twee vicariën, terwijl de daaraan verbonden goederen gesecculariseerd werden.

De GAYCKINGABORG of het huis Gayckinga - om daar nog even op terug te komen - schijnt in de 17e eeuw te zijn verlaten. Ze stond aan weer en wind ten prijs. Op 17e eeuwse kaarten wordt de borg nog aangeduid, echter met de bijvoeging "olim Gayckinga" 'tHuis werd zeer bouwvallig, waarom het dan ook in 1738 gesloopt werd. Het Schathuis werd later tot een boerderij verbouwd. Midden vorige eeuw werden de fondamente der borg uitgehaald. Dorkwerd bezit tegenwoordig geen school. Vroeger wel. Aan het oude Kerkpad vindt men twee huizen, die beide als school in gebruik geweest zijn. Het tweede huis aan 'tKerkpad is de oudste school geweest. Deze werd in 1832 *(4) evenals de onderwijzerswoning, waarmee ze onder een dak stond gebouwd. School en onderwijzerswoning behoorden aan de gemeenten HOOGKERK en ADUARD. De laatste onderwijzer aan deze school was "meester SIKKEMA" Deze was te Dorkwerd en bij de autoriteiten zeer gezien. Hij was eerst ongetrouwd, als hij trouwde.. zoo verzekerde men hem zou er een nieuwe onderwijzerswoning gebouwd worden.

WORDEN

*(4) Deze school werd in 1810 gebouwd. De onderwijzerswoning werd er in 1832 tegenaan gebouwd, Maar wel onder èèn dak.

Sikkema zocht een vrouw, en naast het café "Onder de Linden" verrees een aardige woning voor meester en zijn vrouw. *(5) De oude school van 1832-thans sultenst netjes opgeknapt door de heer Nienhuis van Groningen- werd als zoodanig in 1869 opgeheven. *(6) Er was een nieuwe school gekomen. Toen de leerlingen de oude school verlieten, schreef meester Sikkema op't bord: Wij zeggen de oude school vaarwel, 't Wordt hier zo nauw zoo muffig. Ze voldeed ons vroeger nog zoo wel, Men wordt er nu zoo duffig.

De nieuwe school werd voor ruim dertig jaar verlaten (1901) Toen werd er aan den Frieschen Straatweg een school gebouwd. Dorkwerd en Wierum en omgeving vormen een EIGENAARDIG hoekje ten Westen van onze stad. Alles voelt hier zoo weldadig oud aan.

We moeten de Heeren Jan en Evert Wildeboer te Dorkwerd, den Heer Nienhuis te Groningen, en Mevr. Bakker te Groningen een woord van hartelijken dank voor hun inlichtingen niet onthouden!

*(5) Thans Hoogeweg 21 gebouwd in 1879 tot 1901 in gebruik als onderwijzers woning. Van af 1901 tot 1962 in gebruik als Kruidenierswinkel, met woonruimte. Van af 1962 tot heden als particulier bewoond.

*(6) DE oude school van 1810, is in het jaar 1860 opgeheven, De nieuwe school in Dorkwerd is in het jaar 1860 gebouwd, en opgeheven in het jaar 1901. Toen was de nieuwe school aan de Friesche Straatweg gereed.

UIT KRONIEKEN " STAD en OMMELANDEN"
afgedrukt in de courant HET NIEUWSBLAD van het NOORDEN ± 1930